

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تهران
دانشکده الهیات و معارف اسلامی

مجله علمی - پژوهشی

پژوهشهای قرآن و حدیث

(مقالات و بررسیها)

سال چهل و نهم، شماره اول

بهار و تابستان ۱۳۹۵

مجله علمی - پژوهشی
پژوهشهای قرآن و حدیث (مقالات و بررسیها)
دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران

صاحب امتیاز: دانشکده الهیات و معارف اسلامی
مدیر مسؤول: مجید معارف
سردبیر: منصور پهلوان
ویراستار فارسی: قربان علمی
ویراستار انگلیسی: قربان علمی
نام ناشر: دانشگاه تهران

هیأت تحریریه به ترتیب حروف الفبا:

محمد علی آذرشب	استاد دانشگاه تهران
منصور پهلوان	استاد دانشگاه تهران
سیدمحمدباقر حجتی	استاد دانشگاه تهران
محمد علی رضایی اصفهانی	دانشیار جامعه المصطفی العالمیه
محمد باقر سعیدی روشن	استادیار پژوهشگاه حوزه و اندیشه
حامد صدقی	استاد دانشگاه تربیت معلم تهران
حجة الاسلام حسن طارمی	دانشیار بنیاد دائرة المعارف اسلامی
سید کاظم طباطبایی	استاد دانشگاه فردوسی مشهد
نہلا غروی نائینی	استاد دانشگاه تربیت مدرس
عبدالهادی فقهی زاده	دانشیار دانشگاه تهران
مجید معارف	استاد دانشگاه تهران
فتح الله نجارزادگان	استاد دانشگاه تهران

کارشناس مجله: آذر آقامیرزا
آماده سازی: زینب میرعزیزی

نشانی دفتر مجلات تخصصی: تهران، خیابان شهید مفتح، تقاطع خیابان شهید استاد مطهری، دانشکده الهیات و معارف اسلامی.
کد پستی: ۱۵۷۶۶۱۳۱۱۱ صندوق پستی: ۱۵۷۶۶-۴۴۱۱ تلفن: ۴۲۷۶۲۱۵۲ دورنگار: ۴۲۷۶۲۹۵۲
نشانی سایت: <http://jqst.ut.ac.ir> پست الکترونیکی: jqst@ut.ac.ir

داوری مقالات این شماره، توسط اعضای هیأت داوران مجله انجام شده است.

در راستای تخصصی نمودن نشریه مقالات و بررسیها، تأسیس مجله تخصصی پژوهشهای قرآن و حدیث (مقالات و بررسیهای سابق) با درجه علمی - پژوهشی از سوی کمیسیون بررسی نشریات وزارت علوم - تحقیقات و فناوری در تاریخ ۱۳۸۸/۱۰/۲۲ طی ابلاغیه شماره ۳/۱۱/۱۷۴۱، اعلام گردید.

مجله پژوهشهای قرآن و حدیث (مقالات و بررسیهای سابق) در پایگاههای زیر نمایه می شود:
اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (از سال ۱۳۷۹)
اطلاعات و مدارک علمی ایران (از سال ۱۳۸۵)
پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) (از سال ۱۳۸۵)
مرکز منطقه ای اطلاع رسانی علوم و فناوری
مجلات تخصصی شبکه جهانی نور (از سال ۱۳۸۵)
بانک اطلاعات نشریات کشور (از سال ۱۳۸۶)

www.SID.ir
www.irandoc.ac.ir
www.isc.gov.ir
www.srlst.com
www.noormags.com
www.magiran.com

راهنمای تدوین و پذیرش مقاله

۱. مقاله باید شامل قسمت‌های زیر باشد:

عنوان، چکیده فارسی، کلیدواژه‌ها، درآمد (مدخل، مقدمه)، بدنه اصلی، نتیجه، فهرست منابع، و چکیده انگلیسی.
 ۲. مسئولیت صحت یا سقم مطالب مقاله از جهت علمی و حقوقی به عهده نویسنده است.
 ۳. حق رد یا قبول و نیز ویراستاری مقاله‌ها برای مجله محفوظ است و مقاله‌های دریافتی بازگردانده نخواهند شد.
 ۴. تأیید نهایی مقاله برای چاپ در مجله با هیئت تحریریه مجله است.
 ۵. حجم مقاله از ۲۰ صفحه بیشتر نباشد.
 ۶. نقل و اقتباس از مقاله‌های مجله با ذکر مأخذ آزاد است.
 ۷. چکیده فارسی و انگلیسی مقاله حداکثر ۱۵۰ کلمه باشد.
 ۸. مقاله‌ها باید طبق الگوی موجود در سایت دفتر مجله (<http://jitp.ut.ac.ir>) با حاشیه بالا و پایین ۵، چپ و راست ۴/۵، و میان-سطور ۱ سانتی‌متر، در محیط Word، با قلم ۱۳ BNazanin تایپ شوند و چکیده، پانویس، و منابع با همان قلم و اندازه ۱۱ باشد. قلم انگلیسی Times New Roman با یک فونت کمتر از قلم فارسی.
 ۹. منابع با ذکر شماره‌دهنده و به ترتیب الفبایی درج می‌شوند. شماره‌دهنده درون قلاب قرار می‌گیرد و داده‌های کتاب‌شناختی به این ترتیب می‌آیند: نام خانوادگی / شهرت نویسنده، نام، سال انتشار درون پرانتز، عنوان کامل اثر به صورت ایرانیک یا ایتالیک (عنوان اصلی با دو نقطه از عنوان فرعی جدا شود)، مترجم / ویراستار / گردآورنده: نام و نام خانوادگی، محل انتشار، ناشر. برای نمونه:
- [۱] جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۲). رحیق مختوم: شرح حکمت متعالیه، تنظیم و تدوین: حمید پارسانیا، قم، اسرا.

۱۰. اطلاعات مقاله‌ها به این ترتیب در فهرست منابع درج شوند: نام خانوادگی/ شهرت نویسنده، نام، سال انتشار درون پرانتز، عنوان کامل مقاله درون گیومه، نام مجله به صورت ایرانیک یا ایتالیک، محل نشر، دوره، شماره، ماه/ فصل انتشار، شماره صفحات مربوط به مقاله. برای نمونه:

[۷] فلاحی، اسدالله (۱۳۹۱). «مکعب تقابل: روابط میان قضایای معدوله»، فلسفه و کلام اسلامی، تهران، سال ۴۵، شماره ۱، بهار و تابستان، صص ۱۲۳-۱۴۳.

۱۰. پس از آن که منابع به ترتیب الفبا فهرست شدند و به هر اثر شماره‌ای در این فهرست اختصاص داده شد، ارجاع درون‌متنی بر اساس همین شماره‌ها انجام می‌گیرد؛ به این صورت که شماره اثر مورد نظر درون قلاب ذکر می‌شود، مانند: [۷]. اگر به ذکر جلد و/یا صفحه(ها) هم نیاز بود، پس از شماره اثر، به ترتیب شماره جلد و شماره صفحه می‌آید، مانند: [۷، ص ۱۲۵] یا [۲، ج ۱، ص ۲۳]. جداکننده شماره اثر از شماره جلد و صفحه ویرگول است، ولی جداکننده شماره‌های آثار از یکدیگر، نقطه‌ویرگول است، مانند [۲، ج ۱، ص ۲۳؛ ۷، ص ۱۲۵]. شماره آثار به ترتیب اعداد طبیعی از کوچک به بزرگ تنظیم شوند.

۱۱. ارجاعات توضیحی، مانند صورت لاتین کلمات، شرح اصطلاحات و مانند آن در پانویس آورده شود.

۱۲. نویسنده لازم است طی نامه‌ای به سردبیر مجله، با ذکر کامل نام و نام خانوادگی خود (و سایر نویسندگان- همکار)، رتبه علمی، آدرس، شماره تلفن، و نشانی الکترونیکی خود را اعلام دارد.

۱۳. چنانچه مقاله‌ای چند نویسنده داشته باشد، ارائه مقاله و تمام مکاتبات و مسئولیت مقاله با نویسنده اول است. درج نشانی الکترونیک در پایین صفحه اصلی مقاله فقط به نویسنده اول اختصاص دارد.

۱۴. پس از چاپ مقاله، یک نسخه از مجله به نویسنده(ها) اهدا خواهد شد.

۱۵. ترتیب مقالات در مجله بر اساس نظم الفبایی نام خانوادگی نویسندگان است.

۱۶. ضوابط نگارش و چاپ مقالات در این نشریه منطبق بر «شیوه‌نامه انتشار مجلات دانشگاه تهران» است که از طریق نشانی زیر قابل بارگذاری است: <http://journal.ut.ac.ir/?menu=2>. لازم است که نویسندگان محترم با مطالعه این شیوه‌نامه از ضوابط آن پیروی کنند.

رویکرد

مجله پژوهش‌های قرآن و حدیث افتخار دارد که در حوزه میراث حقیقی اسلام، یعنی قرآن و حدیث، مقالات و پژوهش‌های ارزشمند محققان را منتشر سازد.

پیامبر گرامی اسلام فرموده‌اند: «آنی تارک فیکم الثَّقَلین کتاب الله و عترتی» یعنی مائتک من در میان شما دو شیء نفیس است، کتاب خدا و عترت خود.

این حدیث شریف بر اهمیت پژوهش‌های مبتنی بر قرآن و حدیث دلالت دارد. به عقیده ما راه‌هایی از گمراهی و سرگردانی و رسیدن به سعادت دنیا و آخرت، تمسک به این دو گوهر گرانبه‌است. در همین دو حوزه نیز، مقالاتی که با رویکرد تبیین صحیح عقاید و تعالیم دینی و اسلامی و همچنین پاسخگویی به شبهات و اشکالات، نوشته شده باشد، در اولویت است.

در روایتی از پیامبر اکرم آمده است: «اذا ظهرت البدع فعلی العالم ان یظهر علمه فان لم یفعل فعليه لعنة الله». یعنی چون بدعت‌ها آشکار شود پس بر عالم است که علم خویش را اظهار کند و اگر چنین نکرد، پس لعنت خدا بر او باد.

همچنین مقاله باید از ویژگی‌های زیر برخوردار باشد:

- منابع و مأخذ آن معتبر و دست اول باشد

- موضوع مقاله کاربردی و مورد نیاز جامعه باشد.

- نتایج و دستاوردهای مقاله چشمگیر و درخشان باشد.

توفیق همه پژوهشگران محترم را در مسیر تحقیق در زمینه‌های علوم قرآن و حدیث از خداوند

بزرگ مسئلت داریم.

فهرست

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	فرهنگ‌سازی اصول مدیریتی با توجه به نامه‌های امام علی (ع) محمد ابراهیم‌نژاد
۲۱	مراقبه در نهج‌البلاغه رضا رنجبر
۳۹	در ترجمه دو نامه امام علی (ع) در نهج‌البلاغه توسی سانو
۵۳	عدالت اجتماعی در نهج‌البلاغه قربان علمی
۸۷	مفهوم انسان در نهج‌البلاغه معصومه فتاحی، اسماعیل سلیمانی
۱۱۳	مدارای مذهبی و برادری جهانی سید مصطفی محقق داماد، منصور پهلوان
۱۳۷	دنیا و آمادگی برای مرگ از دیدگاه امیرالمومنین علیه السلام علیرضا هدائی، مصطفی هدائی

فرهنگ‌سازی اصول مدیریتی با توجه به نامه‌های امام علی(ع)

محمد ابراهیم نژاد^۱

(تاریخ دریافت مقاله ۹۴/۱۰/۳۰ - تاریخ پذیرش مقاله ۹۵/۳/۱۲)

چکیده

هر اجتماعی برای نیل به اهداف طراحی شده، و با توجه به ساختارش نیازمند نوعی مدیریت است. اندیشه اداره کردن مربوط به روزگار معاصر نیست. بلکه از دیرباز، بشر متوجه بود که برای رسیدن به آرمان‌های خود، ناگزیر باید با بهره‌گیری از تمامی امکانات و رهبری این امکانات به سوی رسیدن به آن اهداف معین اقدام نماید. شیوه رهبری و مدیریت هر جامعه‌ای بستگی به ساخت فرهنگی آن جامعه دارد. از این‌رو چگونگی مدیریت و همچنین نهادینه کردن اصول مربوط به آن از اهمیت بالایی برخوردار است. از منظر اسلام بنابه تبیین علی(ع) حکومت بار سنگینی است که خداوند برعهده زمامداران قرار داده و چهارچوب مشخص و اصول منضبطی بر آن تعریف نموده است.

در خصوص حکومت عدالت محور و مردم‌گاری علی(ع) کتاب‌ها و مقالات بسیاری به رشته تحریر در آمده است. آنچه در این نوشتار در پی آنیم، چگونگی فرهنگ‌سازی اصول مدیریتی مبتنی بر مکتب الهی از سوی آن حضرت می‌باشد. آن پیشوای بی‌همتا در اندک زمان خلافت خود، سعی وافر داشت تا حاکمان منتصب به خلافت اسلامی، عدالت محوری، امانت‌انگاری قدرت و حفظ کرامت انسانی را در شیوه مدیریتی خود، به عنوان یک هدف مقدس و الهی بنگرند و در طول حاکمیت خود، از اصول اخلاقی، خدا محوری و تقوا پیشگی تبعیت نمایند و عشق به انسان‌ها را سرلوحه خویش قرار دهند. زیرا تنها راه رستگاری بشریت و تکامل جامعه، از بعد حاکمیتی، همان است که علی(ع) ترسیم نموده است.

کلید واژه‌ها: نهج‌البلاغه، اصول مدیریتی، فرهنگ‌سازی، حاکمیت، عدالت محوری، مردم‌داری

۱. استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه شهید مدنی آذربایجان؛ Email:m.en1248@gmail.com

مراقبه در نهج البلاغه

رضا رنجبر^۱

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۹/۲۹ - تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۳/۱۲)

چکیده

مراقبه از ریشه‌ی رقب در لغت به معنای گردن است. با توجه به این که انسان در نظارت عمیق و همه جانبه گردن خود را به حالت کشیده نگه می‌دارد فلذا برای نظارت خدا بر انسان و نظارت انسان بر اعمال و حالات خویش و ممنوع خویش مراقبت گفته می‌شود. مراقبت خدا بر انسان و انسان بر خود یک وجه اشتراکی در خصوص تکامل روحی و اخلاقی انسان دارد. ولی فرق نظارت خدا بر انسان با نظارت انسان بر خویش از این جهت است که مراقبت و نظارت خداوند همه جانبه بوده و هیچ نقص، کاستی و اشتباه ندارد. نتیجه این نظارت به خود خداوند بر نمی‌گردد. مراقبت انسان بر حالات و رفتار خویش به وسعت مراقبت خداوند نمی‌رسد و احتمال دارد که همراه با غفلت نیز باشد. در این تحقیق ابعاد موضوعات فوق و همچنین اقسام مراقبت از دیدگاه امام علی(ع) بررسی شده است.

کلید واژه‌ها: امام علی (ع)، مراقبه، نهج البلاغه، نظارت خدا، نظارت انسان

۱. استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی تبریز.

در ترجمه دو نامه امام علی (ع) در نهج البلاغه

توسی سانو^۱

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۱۱/۱۴ - تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۳/۱۲)

چکیده

فرصتی برای ترجمه دو نامه بسیار معروف امام علی (ع) در نهج البلاغه، یکی از متون مقدس شیعه پس از قرآن، از عربی به ژاپنی برای من دست داد. یکی نامه امام به امام حسن، پسر ارشد او و دومین امام است، و دیگری نامه او به مالک اشتر به عنوان فرماندار مصر است. در این مقاله، ابتدا جزئیات ترجمه و انتشار آنها در دو جزوه در ایران و ژاپن توضیح و نشان داده شده که توصیه موسسه نهج البلاغه در قم و کمک محققان ژاپنی در این راستا سودمند بوده است. سپس، مطالب اخلاقی آنها، به ویژه با استفاده از کتاب حکمت معیشت، تجزیه و تحلیل شده است. در نامه اول، امام علی (ع) بر ضعف انسان در تمایل به بدی اشاره شده است، و امام به انسان‌ها سفارش می‌نماید که با ابتکار خود و با کسب حکمت از طریق آموزه‌های او به انجام اعمال خوب بپردازند و در برابر خدا فروتن باشند. در این زمینه، در نامه دوم، بر امام حکمرانان توصیه می‌کند که مردم را امر به معروف و نهی از منکر نموده و ارزش‌های بنیادی اخلاقی اسلام را ترویج نموده و برای محافظت از رفاه مردم عادی و جلوگیری از ظلم و ستم در جامعه اقدام نمایند.

کلید واژه‌ها: امام علی (ع)، نهج البلاغه، ارزش اخلاقی، تواضع، امر به معروف و نهی از منکر

عدالت اجتماعی در نهج البلاغه

قربان علمی^۱

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۱۰/۲۹ - تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۳/۱۲)

چکیده

مقاله حاضر به بررسی عدالت اجتماعی در گفته‌ها و اعمال علی بن ابی طالب (ع) می‌پردازد. عدالت و حقیقت مادر همه ارزش‌های اجتماعی تلقی می‌شود. پس از حضرت محمد (ص)، امام علی (ع) بهترین نمونه اخلاق، از جمله عدالت بود. او برای عدالت زندگی کرد و بر این باور بود که هر کس باید از حق امنیت در زندگی برخوردار باشد. به نظر وی، عدالت قرار دادن هر چیزی در محل مناسب خود است. بنا به نظر امام علی (ع) ارتباطی عمیق بین عدالت و حقیقت وجود دارد. نقطه مقابل عدالت ظلم و ستم بوده و ستمگر دشمن خدا است. عدالت یکی از چهار ستون "ایمان" است. عدالت اجتماعی یکی از مهم‌ترین جنبه‌های عدالت است. عدالت اجتماعی به معنای دادن حق شایسته هر فرد در توزیع منافع در جامعه و برآوردن نیازهای اساسی افراد است. عدالت اجتماعی شامل چند عنصر است که مهم‌ترین آنها عبارتند از: (۱) کرامت انسان و اهمیت جامعه، (۲) برابری و توزیع عادلانه ثروت، (۳) مقابله با ظلم و حفاظت از ضعیف در برابر قوی، (۴) تامین امنیت اجتماعی و (۵) رعایت حقوق اجتماعی انسان. همه این عناصر در گفتار و کردار امام علی (ع) مورد بررسی قرار گرفته است. به نظر او اعتدال و عدالت اصل راهنمای زندگی انسان است.

کلید واژه‌ها: امام علی (ع)، عدالت، عدالت اجتماعی، نهج البلاغه، اسلام

مفهوم انسان در نهج البلاغه

معصومه فتحی^۱، اسماعیل سلیمانی^۲

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۱۰/۱ - تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۳/۱۲)

چکیده

متون مقدس ادیان مختلف تا حدودی تصویری گوناگون از ماهیت واقعی انسان ارائه می‌دهند. با توجه به گستردگی موضوع، این مقاله به بررسی مفهوم و ماهیت انسان از دیدگاه امام علی (ع) پرداخته است. در انجام این کار، مهم‌ترین منبع، یعنی نهج‌البلاغه مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج بررسی بیانگر آن است که به نظر امام، انسان برترین مخلوق و محور و خلاصه آفرینش الهی است. او غایت و میوه خلقت است. در میان تمام مخلوقات در آسمان و زمین، تنها او دارای بسیاری از ویژگی‌های ممتاز است. انسان دو بعد دارد. همراه با بعد مادی دارای بعد الهی است. برتری انسان نسبت به سایر موجودات به همین بعد الهی برمی‌گردد. طبیعت و فطرت خدایی انسان مانند بذره‌ای بالقوه‌ایی است که از آغاز خلقت در او به ودیعت گذاشته شده است که باید شکوفا گردد. انسان باید در قبال همه فعالیت‌های خود احساس مسئولیت نماید. هر انسانی پاک از گناه بدنیا می‌آید و از حق آزادی برخوردار است مشروط بر اینکه آزادی او حق دیگران را نقض نکند. همه افراد بشر برادران نوعی یک دیگر هستند. برتری یک فرد بر دیگری تنها بر اساس تقوا و وظیفه شناسی است.

کلیدواژه‌ها: قرآن کریم، امام علی (ع)، نهج البلاغه، مفهوم انسان، وضعیت انسان.

Email: masoomeh.fathi2016@gmail.com

۱. مربی گروه علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان؛

۲. مدرس گروه ادیان و عرفان دانشگاه تهران.

مدارای مذهبی و برادری جهانی

سید مصطفی محقق داماد^۱، منصور پهلوان^۲

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۸/۱۲ - تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۳/۱۲)

چکیده

هدف این مقاله بررسی مفهوم و اهمیت مدارای مذهبی و اخوت و برادری جهانی در آموزه‌های امام علی(ع)، به خصوص در نهج‌البلاغه است. اسلام آزادی اندیشه، آزادی بیان عقاید و اعمال قضاوت مستقل در مسائل دینی را تایید می‌کند. آن همچنین مدارای مذهبی در میان پیروان ادیان، جوامع مذهبی، اقوام و ملل را تصدیق نموده و به درک متقابل و همکاری میان تمامی مردم استدلال می‌نماید. حضرت علی(ع)، در راستای آموزه‌های اسلامی، مردم را برادر در دین یا خلقت می‌داند. بنابراین، او به حفظ امنیت همه مردم، به خصوص غیرمسلمانان معتقد است. او اصل برابری برای تمام مردم به عنوان حق مادرزادی تاکید ورزیده و نابرابری و تبعیض مبتنی بر قبیله، ملیت و خانواده را ناشایست می‌داند. او به برادری همه انسان‌ها به عنوان آفریدگان خدا توصیه می‌نماید. این جهان شمولی بر روی سه پایه استوار است، یعنی جهانشمولی پیام حضرت محمد(ص)، یگانگی خداوند و در نتیجه وحدت ادیان و وحدت بشر. خدا پیامبر را فرستاده تا دستورات او را آشکار کرده و به ذکر خدا فرا خواند. امام علی معتقد است که فرمانروا باید با رحمت و مدارا با همه افراد تحت حکومت خود رفتار نماید.

کلید واژه‌ها: امام علی، مدارای مذهبی، برادری جهانی، نهج‌البلاغه، اسلام

Email: mdamad@ias.ac.ir

۱. استاد دانشگاه شهید بهشتی؛

۲. استاد گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه تهران.

دنیا و آمادگی برای مرگ از دیدگاه امیرالمؤمنین علیه السلام

علیرضا هدائی^۱، مصطفی هدائی^۲

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۱۱/۱۹ - تاریخ پذیرش مقاله: ۹۵/۳/۱۲)

چکیده

در خصوص هدف آفرینش انسان حداقل دو دیدگاه می‌تواند وجود داشته باشد. یکی اینکه انسان هدفی جز شرکت در مسابقه گردآوری مال، دستیابی به مقامات بالای اجتماعی، و به دست گرفتن قدرت ندارد و در این راه می‌تواند تمامی ارزشها و اصول انسانی را نادیده بگیرد؛ گویی جاودانه خواهد زیست و مرگ هیچگاه بر او چیره نخواهد شد. دیدگاه دیگر، دیدگاه الهی - دینی است که نقطه مقابل دیدگاه اول به شمار می‌رود. مقاله حاضر می‌کوشد با تمرکز بر سخنان امیرالمؤمنین علیه السلام دیدگاه دوم و مشخصه‌های آن را با سبکی ادبی تبیین کند.

کلید واژه‌ها: دنیا، حب دنیا، مرگ، تفکر در مرگ، آمادگی برای مرگ.

